

प्रकरण दहावे
समाशेष व निष्कर्ष ^{शास्त्र}
। प्रकृतिसाखे चालावे । परी अंतरी वीळखावे ।।

प्रकरण दहावे

समारोप व निष्कर्ष

"प्रकृतीसारिखें चालावें । परी अंतरी शाश्वत वोळखावे ।

सत्य होऊन वर्तविं । लोकाएसें ॥ "

दास. ११-२-४०

या विश्वामध्ये वस्तु दोनच आहेत. एक शाश्वत किंवा निश्चल आणि दुसरी अशाश्वत किंवा चंचल. अशाश्वत जगत हे मिथ्या असल्याने ते कधीना कधी लयास जाते. यात मानवी समाजात विविध त-हेची मत - मतांतरे, विविध चालीरीति, विविध प्रकारचे राहणीमान आढळते. त्याच प्रमाणे मनुष्यानेही आपापल्या प्रकृतिप्रमाणे निरनिराळ्या देवदेवतांची प्रतिष्ठापना करून त्यांची आराधना केलेली आढळते. परंतु प्रतिमेचा देव हा खरा देव नसून आत्मा व परमात्मा याचे संपूर्ण स्वरूप ज्याला समजले आहे तोच शाश्वत जगाचे स्वरूप समजू शकतो. ज्ञानी पुरुष अंतर्यामी शाश्वताची ओळख करून घेतो पण बाहेरून मात्र लोक व्यवहार सांभाळतो. जो शाश्वताचे चिंतन करतो तो स्थितप्रज्ञ बनतो. " म्हणून जाणत्या पुरुषाने देहाने अशाश्वत प्रकृतीप्रमाणे वागावे. परंतु अंतर्यामी शाश्वत ब्रह्म ओळखून असावे. आतून ब्रह्मस्वरूप असावे व बाहेरून मात्र चार लोकांसारखे वर्तन ठेवावे.

अशाश्वताचा नेहमीच त्याग केला पाहिजे. अंतिम सत्य कोणते याचा मनुष्याने नेहमीच शोध घेतला पाहिजे. नेहमी खरेपणाने वागावे. प्रा. के. वि. बेलसरे म्हणतात " सामान्य लोक प्रकृतीच्या कक्षेतील अनेक अशाश्वत देवदेवतांना भजतात. त्यापासून समाधान मिळत नाही. पण जाणता मनुष्य प्रकृतीच्या पलीकडे असणा-या शाश्वत देवाला भजतो. त्याचा दिव्य अनुभव त्याला घेतो व तो महात्मा बनतो. " सर्वसामान्य मनुष्य देवदेवतांच्या बाबतीत असलेल्या कल्पनाविश्वाची जाणत्या पुरुषाला पुरेपूर जाणीव असते. केवळ प्रतिमा म्हणजेच

देव नव्हे हे तो समजून घेऊन जगाला त्याची ओळख पटवून देण्याचा प्रयत्न करतो. समाजात माजलेले अराजक कमी करण्याचा तो सातत्याने प्रयत्न करतो. शाश्वत आणि अशाश्वत यातील फरक जो समजू शकतो त्यालाच प्रकृतीचे ज्ञान झाले असे म्हणता येते. समाजातील चालिरितींना अनुसरूनच वागले पाहिजे. पण असे करत असताना जे मिथ्या आहे. त्याचा त्याग करून नेहमी सत्याची कास धरून त्याच मार्गाने चालले पाहिजे.

समर्थानी आपल्या वाडमयात सामाजिक, नैतिक, अध्यात्मिक अशा अनेक जीवनमूल्यांचा अभ्यास सांगितलेला आहे. त्यांच्या सर्वच लेखनात विषयाची अचूकता आढळते. संस्कृती, समाज आणि मनुष्य ही तीन वेगवेगळी अंगे असली तरी त्यांच्या एकत्रिकरणाने संस्कृती उदयास येते. आणि त्यातून सामाजिक जीवन आकार घेते. हे जीवन उपभोगत असताना व्यक्तित्तेचे जीवन विकसीत होते. हे सर्व करत असताना सामान्य मनुष्य संस्कृतीला अनुसरून आपले जीवन व्यतित करत असतो. या जीवनमूल्यांमध्ये चांगल्या प्रकारचे परिवर्तन घडून येणे आवश्यक असते.

समाजात पुष्कळ माणसे निःस्वार्थी बनवीत, सर्वांनी परस्परांवर मनापासून प्रेम करावे आणि त्यात भगवंताचे स्मरण ठेवावे. अशा रितीने प्रपंच व परमार्थ दोन्ही साधून समाधान भोगावे असे त्यांचे तत्वज्ञान आहे.

...000...

प्रकरण दहावे

संदर्भ

- 1 " सार्थ दासबोध " - ले. प्रा. के. वि. बेलसरे, पान नं. 635
- 2 " सार्थ दासबोध " - ले. प्रा. के. वि. बेलसरे ,